

Sygn. akt II KK 425/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 kwietnia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Małgorzata Gierszon (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jerzy Grubba

SSN Przemysław Kalinowski

Protokolant Małgorzata Sobieszczańska

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Barbary Nowińskiej,

w sprawie **M. R.**

uniewinnionego od zarzutu popełnienia czynu z art. 244 k.k.

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 19 kwietnia 2018 r.,

kasacji, wniesionej przez prokuratora

od wyroku Sądu Okręgowego w W.

z dnia 17 lipca 2017 r., zmieniającego wyrok Sądu Rejonowego w W.

z dnia 8 września 2016 r.,

1. uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania;

2. zasądza od Skarbu Państwa na rzecz adw. M. W. - Kancelaria Adwokacka w W. kwotę 738 (siedemset trzydzieści osiem) zł, w tym 23% VAT, tytułem wynagrodzenia za obronę oskarżonego M. R. na rozprawie kasacyjnej.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 8 września 2016 r. Sąd Rejonowy w W. uznał M. R. za winnego tego, że: w dniu 20 września 2015 r. w W. na ulicy M. na drodze publicznej prowadził pojazd mechaniczny marki VW Passat o nr rej. (...) wbrew orzeczonemu przez Sąd Rejonowy za sygn. akt VIII K (...) zakazowi prowadzenia pojazdów mechanicznych, tj. popełnienia czynu z art. 244 k.k. i za to skazał go i wymierzył karę 6 miesięcy pozbawienia wolności, której wykonanie na podstawie art. 69 § 1 i 2 k.k. oraz art. 70 § 1 pkt 1 k.k. warunkowo zawiesił na okres lat trzech;

Na podstawie art. 72 § 1 pkt 1 i 5 k.k. zobowiązał oskarżonego do informowania Sądu o przebiegu okresu próby, oraz do powstrzymywania się od używania środków odurzających w okresie próby; zwolnił oskarżonego od ponoszenia kosztów sądowych w całości.

Apelację od tego wyroku wniósł obrońca oskarżonego.

Zaskarżył on wyrok w całości i zarzucił mu:

1. błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za jego podstawę i mający wpływ na jego treść, polegający na niezasadnym ustaleniu, że oskarżony wiedział o orzecznym wobec niego zakazie i wyrok w sprawie VIII K (...) wydany przez Sąd Rejonowy w dniu 31 października 2014 r. został doręczony w sposób prawidłowy, podczas gdy oskarżony w rzeczywistości nie wiedział o wydanym w sprawie orzeczeniu, a doręczenie zastępcze zastosowane w sprawie o zakaz prowadzenia pojazdów kreuje jedynie fikcję prawną, nie będąc faktycznym doręczeniem, a przez to bezzasadne przyjęcie, że oskarżony wypełnił znamiona czynu i jest winny jego popełnienia (czynu zarzucanego mu z art. 244 k.k.);

2. błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za jego podstawę i mający wpływ na treść wyroku, polegający na niezasadnym ustaleniu na podstawie faktów i dowodów, że oskarżony dopuścił się zarzucanego mu czynu z winy nieumyślnej i że zachodzą przesłanki do uznania, że stopień winy i społecznej szkodliwości jest znaczny, podczas gdy oskarżony prowadził pojazd będąc trzeźwym i nie pod wpływem środków odurzających oraz nie wiedział o orzecznym zakazie prowadzenia pojazdów, zaś wykonywany przez niego manewr nie spowodował zagrożenia życia lub zdrowia innych uczestników ruchu, a tym samym zarzucił rażącą niewspółmierność kary orzeczonej wyrokiem;

3. błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za jego podstawę i mający wpływ na treść wyroku, polegający na niezasadnym ustaleniu, że uprzednia karalność oskarżonego za przestępstwa narkotykowe stanowi okoliczność obciążającą w sytuacji, gdy oprócz zakazu prowadzenia pojazdów, nie był wcześniej karany za przestępstwa w ruchu drogowym, a tym samym zarzucił rażąco niewspółmierność kary orzeczonej wyrokiem.

Apelację obrońcy oskarżonego rozpoznał Sąd Okręgowy w W., który wyrokiem z dnia 17 lipca 2017 r., sygn. akt VI Ka (...) zmienił zaskarżony nią wyrok w ten sposób, że uniewinnił M. R. od popełnienia zarzucanego mu czynu; kosztami postępowania w sprawie obciążył Skarb Państwa.

Wyrok Sądu Okręgowego zaskarżył kasacją na niekorzyść oskarżonego Prokurator Okręgowy w W., zarzucając:

rażące naruszenie prawa materialnego, które miało wpływ na treść wyroku – art. 244 k.k. polegające na nieprawidłowym przyjęciu, iż dla wypełnienia znamion przestępstwa z art. 244 k.k. niezbędne jest ustalenie po stronie sprawcy świadomości orzeczonego wobec niego zakazu prowadzenia pojazdów, podczas gdy popełnienie tego występku jest możliwe zarówno w zamiarze bezpośrednim, jak i ewentualnym i wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

Sąd Najwyższy zaważył, następuje.

Kasacja jest zasadna. Zaskarżony nią wyrok faktycznie został wydany z rażąco obrazą przepisu prawa materialnego, to jest art. 244 k.k.

Analiza treści uzasadnienia wyroku Sądu Okręgowego może nasuwać uzasadnione wątpliwości co do wskazania przyczyny dla której Sąd ten uniewinnił oskarżonego. Jej tymczasem jednoznaczne określenie determinuje sposób oceny podniesionego w kasacji zarzutu i ustalenia jego rzeczywistego charakteru, a tym samym i rozstrzygnięcie co do trafności całej skargi. Niewątpliwie ten zarzut kasacji nie został sformułowany w sposób na tyle precyzyjny, by tego rodzaju kontrowersje były bezwzględnie nieuprawnione. Niemniej jednak uważna lektura samego tego zarzutu, dokonana w kontekście tak zapisów uzasadnienia całej skargi, jak i przedstawionej przez Sąd Okręgowy motywacji jego rozstrzygnięcia, pozwala

uznać, że brak jest podstaw do podważenia – wskazanego przez skarżącego – charakteru procesowego tego zarzutu. Obraza przepisów prawa materialnego dotyczy wszak sytuacji, w których sąd wadliwie zastosował przepis prawa materialnego bądź przepisu bezzasadnie nie zastosował, bądź gdy zarzut dotyczy zastosowania lub niezastosowania przepisu zobowiązującego sąd do jego bezwzględного respektowania. Zarzut obrazy prawa materialnego jest skuteczny, gdy nastąpiła niewłaściwa subsumpcja niekwestionowanych ustaleń faktycznych pod przepis prawa materialnego.

Taka właśnie sytuacja zaistniała w rozpoznawanej sprawie.

Prokurator w kasacji nie kwestionuje wszak przyjętych przez Sąd Okręgowy (na pewno trudnych do jednoznacznego sklasyfikowania, z uwagi na sposób sporządzenia tego dokumentu procesowego) ustaleń dotyczących strony podmiotowej przedmiotowego czynu.

Z treści przywołanych przez Sąd II instancji argumentów przemawiających za uniewinnieniem oskarżonego wynika jednak wprost, że dla przyjęcia, iż sprawca popełnił przestępstwo z art. 244 k.k., konieczne jest by miał on świadomość faktu orzeczenia wobec niego jednego z wymienionych w tym przepisie zakazów. Tym samym, chociaż Sąd Odwoławczy tego wyraźnie nie wysławia, z jego uzasadnienia można wywieść, że Sąd II instancji przyjął, iż sytuacja, w której sprawca jedynie przewiduje możliwość naruszenia takiego zakazu, wyklucza przypisanie tego przestępstwa. Tymczasem za pewne należy przyjąć to, iż jeśli temu przewidywaniu możliwości popełnienia przestępstwa towarzyszy godzenie się na jego popełnienie, a nie bezpodstawne przewidywanie, że oskarżony nie popełni przestępstwa, mamy do czynienia właśnie z zamiarem ewentualnym. Ta ostatnia okoliczność odróżniająca zamiar ewentualny od lekkomyślności, czyli świadomej nieumyślności, opiera się na ustaleniu świadomości sprawcy co do stopnia prawdopodobieństwa popełnienia przestępstwa, czyli, w tym omawianym przypadku, naruszenia swoim zachowaniem polegającym na prowadzeniu pojazdu orzeczonego prawomocnie zakazu. Jeśli tak odczytać uzasadnienie wyroku Sądu II instancji, to zarzut kasacji Prokuratora jest trafny, gdyż zmiana wyroku w postaci uniewinnienia oskarżonego opiera się nie na odmiennych ustaleniach faktycznych, ale na przyjęciu, że

przestępstwo z art. 244 k.k. może być tylko popełnione umyślnie w zamiarze bezpośrednim.

Równocześnie lektura uzasadnienia wyroku Sądu Rejonowego uprawnia do wnioskowania, że ustalone przez ten Sąd (a nie podważone w instancji odwoławczej) okoliczności pozwalają właśnie na rozważenie zaistnienia u oskarżonego zamiaru ewentualnego w zakresie naruszenia zakazu z art. 244 k.k. Te okoliczności przede wszystkim dotyczą: bezspornego faktu zatrzymania oskarżonego w dniu 30 kwietnia 2012 r. przez funkcjonariusza policji w związku z kierowaniem przez niego pojazdem mechanicznym VW Passat pod wpływem środków odurzających; podpisania przez oskarżonego w dniu 1 maja 2012 r. postanowienia o przedstawieniu mu zarzutu popełnienia występku z art. 178a § 1 k.k., przesłuchania go w tym dniu odnośnie tego zarzutu (kiedy to nie przyznał się do jego popełnienia, odmówił złożenia wyjaśnień, zastrzegając, że złoży je w sądzie), a także potwierdzonego przez niego otrzymania „pouczenia podejrzanego o uprawnieniach i obowiązkach” (w którym to pouczeniu wskazano także konsekwencje o których stanowi przepis art. 139 k.p.k.); konsekwentne niepodejmowanie odtąd przez niego wysyłanych mu przez organy procesowe w związku z tym postępowaniem zawiadomień, wezwań, czy odpisów pism, decyzji, w tym także i wezwania na termin wyznaczonej na dzień 31 października 2014 r. rozprawy głównej, kiedy to został wydany wyrok zaoczny; wysłanie odpisu tego wyroku na wskazany przez oskarżonego (i przed tym zdarzeniem procesowym nie zmieniony) adres i nie odebranie przez niego tej przesyłki pomimo dwukrotnego jej awizowania; brak jakiegokolwiek informacji o nieprawidłowościach w zakresie tych podejmowanych prób doręczenia mu korespondencji; brak informacji o hospitalizowaniu oskarżonego w tym okresie, co mogłoby uniemożliwić mu jej odbiór (co więcej Sąd *meriti* ustalił, że w tym czasie oskarżony regularnie stawiał się w Centrum Leczenia (...), uczestnicząc w terapii); wielokrotnej wcześniejszej karalności oskarżonego pozwalającej mu nabrać wiedzy co do konsekwencji takiego własnego postępowania, a także bezspornego faktu jego pełnej poczytalności *tempore criminis* uwarunkowanej nie stwierdzeniem u niego ani choroby psychicznej, ani upośledzenia umysłowego (por. opinia biegłych psychiatrów – k. 134), czy – w końcu – równie oczywistego (dla samego

oskarżonego) nieposiadania w ogóle przez niego uprawnień do kierowania pojazdami samochodowymi, zakazu czynienia tego pod wpływem środków odurzających i samoświadomości jego takiego właśnie stanu w trakcie zatrzymania przez funkcjonariusza policji.

W tych warunkach, chociaż nie ma faktycznie w sprawie ujawnionych danych pozwalających na stwierdzenie wprost wiedzy oskarżonego o treści wyroku zaocznego, który wobec niego zapadł w dniu 31 października 2014 r., mocą którego, na podstawie art. 43 § 3 k.k. orzeczono wobec niego zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na okres lat pięciu, to są pewne i jednoznaczne w swojej wymowie dane pozwalające na poczynienie ustaleń w zakresie możliwości przewidzenia przez oskarżonego, że taki zakaz został wobec niego faktycznie – i to prawomocnie (zważywszy na ten długotrwały brak jego jakiegokolwiek reakcji dotyczącej toczącego się postępowania) – orzeczony. Nic bowiem nie stoi na przeszkodzie temu, a już na pewno norma z art. 7 k.p.k., by ustalenia w przedmiocie strony podmiotowej przedmiotowego czynu były poczynione na podstawie innych dowodów niż wyjaśnienia oskarżonego. Równocześnie – wbrew stanowisku Sądu Okręgowego (wprawdzie nie kategorycznie wyrażonym, ale wnioskowanym w oparciu o zapisy w trzecim akapicie strony pierwszej uzasadnienia zaskarżonego wyroku) o możliwości popełnienia występku z art. 244 k.k. wyłącznie w zamiarze bezpośrednim, należy w pełni podzielić dominujące w judykaturze Sądu Najwyższego (por. postanowienia Sądu Najwyższego z: 5 lutego 2009 r., II KK 254/08, LEX nr 486550; 14 czerwca 2013 r., II KK 133/13, LEX nr 1321736) oraz piśmiennictwie (por. O. Górniok {w:} O. Górniok i in.: Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 1999, T. III, s. 284; M. Szewczyk w komentarzu pod red. A. Zolla, Warszawa 2013, t. II, s. 1295-1296; A. Marek {w:} Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2010, s. 535; W. Zalewski {w:} M. Królikowski, R. Zawłocki (red.): Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz, Warszawa 2013, t. II, s. 233; T. Razowski, Komentarz do art. 244 k.k., System Informacji Prawnej Lex) przekonanie, że określone w art. 244 k.k. przestępstwo niestosowania się do zakazów i nakazów można popełnić zarówno z zamiarem bezpośrednim, jak i ewentualnym. Przeciwny – przyjęty przez Sąd Okręgowy – pogląd o tym, że tego rodzaju występki można popełnić tylko z zamiarem

bezpośrednim nie znajduje przede wszystkim umocowania w samym tekście ustawy karnej, stąd też i trudno jest znaleźć wspierającą takie stanowisko argumentację. Sąd Okręgowy *in concreto* także jej nie przytacza. Co więcej, przywołany przez ten Sąd wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2003 r., WA 75/02 (OSNKW 2003, z. 5-6, poz. 44) zawiera stwierdzenia o tym, iż „podnieść należy, że art. 244 k.k. penalizuje zachowanie polegające na nie przestrzeganiu przez skazanego orzeczonego przez sąd nakazu (..) prowadzenia pojazdu (..) w sposób w nim przewidziany, które mogą zaistnieć jedynie w sferze winy umyślnej w postaci zamiaru bezpośredniego bądź ewentualnego”. Niemniej jednak odnotować wypada, że w dalszych rozważaniach Sąd Najwyższy przyjął w tym orzeczeniu, iż konieczne dla przypisania tego czynu jest ustalenie zaistnienia po stronie sprawcy świadomości orzeczonego zakazu. Tym samym – wobec ograniczenia się w tym względzie do tylko takiej kategorycznej konkluzji – można mieć wątpliwości, pomimo uprzedniego deklaratywnego przyjęcia także zamiaru ewentualnego, czy rzeczywiście Sąd Najwyższy dopuścił w uzasadnieniu tego wyroku możliwość popełnienia takiego występku z tej postaci zamiarem. Skład orzekający w niniejszej sprawie tego rodzaju wątpliwości nie ma i w pełni aprobuje stanowisko pozwalające na przypisanie sprawstwa występu z art. 244 k.k. wówczas, gdy dokonano ustalenia (w oparciu o ujawnione i jednoznaczne w swojej wymowie okoliczności), że sprawca zdawał sobie sprawę z możliwości popełnienia tego przestępstwa i na to się godził. Konstrukcja znamion tego przestępstwa wprawdzie wyraźnie wskazuje, że wszystkie muszą być objęte umyślnością (a więc nie tylko prowadzenie pojazdu mechanicznego, ale także fakt prawomocnie orzeczonego wobec niego tego zakazu), niemniej jednak skoro w grę wchodzi obie formy umyślności, zarówno zamiar bezpośredni naruszenia zakazu, jak i zamiar ewentualny, gdy sprawca uświadamia sobie możliwość, iż narusza zakaz lub obowiązek orzeczony przez sąd i z tym się godzi, to ustalenie zaistnienia po stronie oskarżonego tych wymaganych warunków jest już wystarczające do przypisania mu sprawstwa tak kwalifikowanego przestępstwa. Nie ulega wątpliwości, że umyślność działania sprawcy jest nierozdzielnie związana ze stanem – przywoływanym przez Sady orzekające *in concreto* – świadomości. Jest ona elementem składowym zarówno zamiaru bezpośredniego, jak i zamiaru ewentualnego. Niemniej jednak

pamiętać należy, iż ta świadomość jest tylko stanem psychicznym, w którym osoba zdaje sobie sprawę ze zjawisk wewnętrznych, takich jak własne procesy myślowe oraz zjawiska zachodzące w środowisku zewnętrznym i jest w stanie reagować na nie. Świadomość jest wewnętrznym, subiektywnym odzwierciedleniem rzeczywistości, Jest to zdolność zdawania sobie sprawy z własnego zachowania (por. Encyklopedyczny słownik psychiatrii, pod red. L. Korzeniewskiego, S. Pużyńskiego, Warszawa 1986, s. 541-542). W tym więc tylko aspekcie jest ona istotna i pomocna dla odtwarzania rzeczywistych zamiarów sprawcy w toku podlegającego prawno-karnej ocenie zachowania.

Wobec faktu podjęcia się przez oskarżonego prowadzenia pojazdu mechanicznego, pomimo warunków do równoczesnego przewidywania, że zakaz takiego zachowania został wobec niego orzeczony, można też wnioskować i o tym, że tym samym drugi warunek przyjęcia u sprawcy danego przestępstwa zamiaru ewentualnego tj. jego zgoda na przewidywaną możliwość tegoż popełnienia (art. 9 § 1 k.k. *in fine*) też został *in concreto* wypełniony.

Na koniec należy odnotować, że ani ustawa karna materialna w art. 244 k.k., ani też ustawa karna procesowa (w przepisach rozdziału 15 Kodeksu postępowania karnego) nie zawierają takich regulacji w oparciu o które można by wnioskować o tym, że samo tylko dopełnienie warunków skuteczności doręczenia zastępczego (art. 133 § 2 zd. ost. k.p.k.) i ustalenie na tej podstawie faktu wysyłania pisma (orzeczenia) za doręczone kategorycznie wyklucza – jako swoisty stan fikcji prawnej – możliwość uznania takiej sytuacji procesowej za (podlegającą ocenie w kontekście wymogów przewidzianych dla strony podmiotowej) przesłankę uznania sprawstwa tego rodzaju występku. Oczywiście jest jednak przy tym, że dopełnienie warunków takiego zastępczego doręczenia może być tylko jednym z elementów, które podlegają kompleksowej ocenie, nie zaś wyłącznym, dowodem determinującym każdorazowo wprost uznanie znajomości przez adresata treści owego podlegającego doręczeniu dokumentu, z którego to orzeczenie owego zakazu wskazanego w art. 244 k.k. wynika. Zawsze bowiem należy oddzielać procesowy aspekt doręczenia pisma w trybie art. 133 § 1 i 2 k.p.k., którego skuteczność może faktycznie opierać się li tylko na domniemaniu, od materialnych podstaw odpowiedzialności, których to jednak nie można domniemywać.

Wszystkie te względy skutkowały koniecznością uznania zasadności kasacji prokuratora, a tym samym i uchylenia zaskarżonego wyroku oraz przekazania Sądowi Okręgowemu sprawy do ponownego rozpoznania. W jego toku Sąd ten będzie miał na względzie powyższe uwagi i spostrzeżenia.

Z racji przytoczonych okoliczności orzeczono jak wyżej.

Orzeczenie o należnym obrońcy z urzędu wynagrodzeniu za obronę oskarżonego na rozprawie kasacyjnej zapadło w oparciu o treść art. 618 § 1 pkt 11 k.p.k. w zw. z § 17 ust. 2 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 2 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz. U. 2016, poz. 1714).